

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ПРИ ОПОДАТКУВАННІ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

©2019 КОСТЯНА О. В.

УДК 336.2.026
JEL: H24

Костяна О. В. Реалізація принципу соціальної справедливості при оподаткуванні доходів фізичних осіб в Україні

У статті проаналізовано історичні аспекти та визначено основні тенденції сучасного розвитку оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Розглянуто світовий досвід прибуткового оподаткування громадян у країнах з різним ступенем економічного розвитку та порівняно з основними тенденціями розвитку українського оподаткування доходів громадян. Охарактеризовано основні елементи оподаткування доходів фізичних осіб з позиції принципу соціальної справедливості оподаткування, внаслідок чого визначено, що наразі прибуткове оподаткування громадян в Україні повною мірою не відповідає даному принципу. Проаналізовано механізм застосування податкової соціальної пільги в Україні, внаслідок чого визначено основні проблемні аспекти її застосування та наведено шляхи вирішення таких проблем. Розглянуто основні напрями реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, впровадження яких сприятиме посиленню соціальної справедливості оподаткування в державі.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, податкова соціальна пільга, принцип соціальної справедливості оподаткування, прогресивна шкала оподаткування.

DOI:

Рис.: 1. Табл.: 3. Бібл.: 9.

Костяна Оксана Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри митної справи та оподаткування, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: kostianaya@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2185-1990>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/V-3198-2017>

УДК 336.2.026
JEL: H24

UDC 336.2.026
JEL: H24

Костяна О. В. Реализация принципа социальной справедливости при налогообложении доходов физических лиц в Украине

В статье проанализированы исторические аспекты и определены основные тенденции современного развития налогообложения доходов физических лиц в Украине. Рассмотрен мировой опыт подоходного налогообложения граждан в странах с разным уровнем экономического развития, проведено его сравнение с основными тенденциями развития украинского налогообложения доходов граждан. Охарактеризованы основные элементы налогообложения доходов физических лиц с позиции принципа социальной справедливости налогообложения, вследствие чего определено, что сейчас подоходное налогообложение граждан в Украине в полной мере не соответствует данному принципу. Проанализирован механизм применения налоговой социальной льготы в Украине, в результате чего определены основные проблемные аспекты её применения и приведены пути решения таких проблем. Рассмотрены основные направления реформирования налогообложения доходов физических лиц в Украине, внедрение которых будет способствовать усилению социальной справедливости налогообложения в государстве.

Ключевые слова: налог на доходы физических лиц, налоговая социальная льгота, принцип социальной справедливости налогообложения, прогрессивная шкала налогообложения.

Рис.: 1. Табл.: 3. Библ.: 9.

Костяна Оксана Викторовна – кандидат экономических наук, доцент кафедры таможенного дела и налогообложения, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: kostianaya@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2185-1990>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/V-3198-2017>

Kostiana O. V. Implementing the Principle of Social Justice in the Taxation of Incomes of Individuals in Ukraine

The article analyzes historical aspects and defines the main tendencies of the modern development of taxation of incomes of individuals in Ukraine. The world experience of income taxation of citizens in the countries with different level of economic development is considered, its comparison with the basic tendencies of development of the Ukrainian taxation of incomes of citizens is carried out. The basic elements of taxation of incomes of physical persons from the position of the principle of social justice of taxation are characterized, thus it is determined that nowadays the income taxation of citizens in Ukraine does not fully correspond with this principle. The mechanism of application of tax social benefit in Ukraine is analyzed, as a result of which the main problematic aspects of its application are defined and ways of solving such problems are suggested. The basic directions of reforming of taxation of incomes of physical persons in Ukraine are considered, implementation of which will facilitate strengthening of social justice of taxation in the State.

Keywords: tax on income of individuals, tax social benefit, principle of social justice of taxation, progressive scale of taxation.

Fig.: 1. Tabl.: 3. Bibl.: 9.

Kostiana Oksana V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Customs and Taxation, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: kostianaya@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2185-1990>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/V-3198-2017>

Оподаткування доходів фізичних осіб, з одного боку, забезпечує істотну частку надходжень у бюджет країни, а, з іншого боку, впливає на рівень реальних доходів населення, отже, і на добробут громадян, тому оподаткування фізичних осіб

здійснює істотний вплив як на економічні, так і на соціальні процеси в державі. У багатьох країнах світу саме шляхом застосування механізмів прибуткового оподаткування громадян забезпечується дотримання принципу соціальної справедливості.

Питання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні розглянуто в роботах учених І. В. Алексеєва, В. А. Андрущенка, О. І. Барановського, З. С. Варналія, О. Д. Василика, В. П. Вишневецького, О. Д. Данилова, Ю. Б. Іванова, П. В. Мельника, А. М. Соколовської та ін. Однак деякі питання, пов'язані з реалізацією принципу соціальної справедливості при справлянні податку з доходів громадян, є недостатньо висвітленими.

Метою статті є аналіз розвитку прибуткового оподаткування громадян в Україні та встановлення відповідності основних характеристик такого оподаткування принципу соціальної справедливості, висвітлення основних проблемних аспектів оподаткування доходів фізичних осіб в Україні з позиції соціальної справедливості.

Відповідно до норм Податкового кодексу України податкове законодавство повинне відповідати принципу соціальної справедливості, що полягає в установленні податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків [1]. А отже, оподаткування всіма податками, у тому числі й податком на доходи фізичних осіб, повинне відповідати даному принципу.

У незалежній Україні оподаткування доходів фізичних осіб було встановлено майже одночасно зі створенням держави (табл. 1).

Так, Закон «Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства» [2] було ухвалено у 1991 р. Відповідно до даного акта було встановлено прибутковий податок, що стягувався за прогресивною шкалою ставок. До доходу у вигляді заробітної плати застосовувалися ставки 12%, 15%, 20% і 30%. Також існував мінімальний обсяг доходу, що не оподатковувався. У 1991 р. він становив 186 крб і дорівнював мінімальній заробітній платі. Такий розмір неоподаткованого прибутковим податком мінімального доходу залишався незмінним до кінця 1992 р., хоча розмір мінімальної заробітної плати за цей період внаслідок впливу інфляційних процесів дуже істотно зріс – до 2300 крб.

Наприкінці 1992 р. вищезазначений Закон було скасовано, а замість нього набув чинності Декрет Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян» [3], яким неоподаткованим мінімумом вважалася мінімальна заробітна плата. Зміна підходу до визначення неоподаткованих мінімумів не в абсолютних сумах, а в розмірі мінімальної заробітної плати була на той період позитивним зрушенням, оскільки захищало можливість застосування такого пільгового механізму оподаткування від впливу інфляційних процесів, які на початку 1990-х років набули надвисоких темпів. Ставки податку залишалися прогресивними, однак ступені шкали ставок перестали залежати від абсолютних сум, замість цього була встановлена залежність від розміру мінімальної заробітної плати.

У 2004 р. оподаткування доходів громадян в Україні було докорінно реформовано [4], здійснено перехід від прогресивної шкали ставок до єдиної пропорційної ставки, а також замінено застосування неоподаткованих мінімумів на механізм податкової соціальної знижки.

Якщо розглядати таку реформу з точки зору принципу соціальної справедливості оподаткування, то необхідно відмітити послаблення дотримання даного принципу внаслідок її імплементації. Так, до 2003 р. діапазон ставок прибуткового податку із заробітної плати залежно від рівня доходу становив від 10% до 50%, при цьому розмір доходу, що дорівнював мінімальній заробітній платі, не оподатковувався. У 2003 р. мінімальна заробітна плата становила 237 грн [5], а середня заробітна плата дорівнювала 462 грн. З доходу громадянина, що отримував середню заробітну плату, у 2003 р. було б сплачено $(462 - 185) \cdot 0,1 = 27,7$ грн податку, ставка податку 10% застосовувалася би тільки до суми перевищення отриманої заробітної плати над мінімальною.

Внаслідок реформи було впроваджено механізм податкової соціальної пільги, який передбачав зниження розміру відрахування з оподаткованого доходу з усього розміру мінімальної заробітної плати до 30% у 2004 р. (з 2005 р. – 50%). Якщо особа належала до певної соціальної категорії, така знижка збільшувалася в 1,5 або 2 рази. Також було встановлено граничний розмір заробітної плати, до якої застосовувалася пільга (прожитковий мінімум для працездатної особи на початок року $\cdot 1,4$). У результаті реформи пересічний громадянин, який у 2004 р. отримував середню заробітну плату, що на той час складала 590 грн, не мав права на податкову соціальну знижку (поріг її застосування у 2004 р. становив 540 грн). Сума податку в такому разі становила би $590 \cdot 0,13 = 76,7$ грн.

Отже, незважаючи на задеклароване зниження податкової ставки, яка на той час формально була однією з найнижчих в Європі, відбулося істотне зростання податкового навантаження на середній клас і верстви населення, що отримували низькі доходи. Так, при збільшенні середнього заробітку на 17% у 2004 р., порівняно з попереднім роком, сума податку, який необхідно було сплатити з такого доходу, зросла на 176%. Реформа 2004 р. була вигідна для громадян, що отримували надвисокі заробітні плати, адже внаслідок зміни законодавства податок вони сплачували за пропорційною ставкою 13%.

Таким чином, у 2004 р. в Україні відбувається перерозподіл податкового навантаження між різними, відносно обсягу отриманого доходу, групами населення. Посилюється податкове навантаження на осіб, що отримують низькі та середні доходи у вигляді заробітної плати, та знижується податкове навантаження на осіб, що отримують високі та надвисокі заробітки. Отже, перехід до пропорційної ставки по-

Етапи становлення оподаткування доходів фізичних осіб в Україні

Етапи розвитку оподаткування фізичних осіб та законодавчі акти, що його регулювали	Ставки податку з доходів у вигляді заробітної плати та розміри неоподаткованого мінімуму
1 етап (1991–1992 рр.) Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про прибутковий податок з громадян Української РСР, іноземних громадян та осіб без громадянства» [2]	Неоподаткований мінімум 186 крб. Прогресивна шкала ставок податку: 12% – для доходу від 186 до 1500 крб. 15% – для доходу від 1501 до 2000 крб. 20% – для доходу від 2001 до 3000 крб. 30% – для доходу від 3001 крб
2 етап (1992–2003 рр.) Декрет Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян» [3]	Неоподаткований мінімум дорівнював мінімальній заробітній платі. Прогресивна шкала ставок податку: 10% – для доходу від 1 до 10 мінімальних заробітних плат. 20% – для доходу від 10 до 20 мінімальних заробітних плат. 35% – для доходу від 20 до 30 мінімальних заробітних плат. 50% – для доходу, що перевищує 30 мінімальних заробітних плат
3 етап (2004–2010 рр.) Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» [4]	Пропорційна ставка податку: 13% з 1 січня 2004 р. і до 31 грудня 2006 р. 15% з 1 січня 2007 р. Механізм неоподаткованого мінімуму не застосовувався, впроваджено механізм податкової соціальної пільги
4 етап (2011–2014 рр.) Податковий кодекс України [1]	Прогресивна ставка податку: 15% – для доходу, що не перевищує 10 мінімальних заробітних плат. 17% – для доходу, що перевищує 10 мінімальних заробітних плат. Застосування механізму податкової соціальної пільги
5 етап (2015 р.) Податковий кодекс України [1]	Прогресивна ставка податку: 15% – для доходу, що не перевищує 10 мінімальних заробітних плат. 20% – для доходу, що перевищує 10 мінімальних заробітних плат. Застосування механізму податкової соціальної пільги
6 етап (2016 р. – теперішній час) Податковий кодекс України [1]	Пропорційна ставка 18%. Застосування механізму податкової соціальної пільги

датку замість прогресивної шкали ставок призвів до зниження податкового тиску на більш заможних і посилення тиску на бідніших українців, що суперечить принципу соціальної справедливості оподаткування

Позитивним аспектом реформи 2004 р. з позиції соціальної справедливості можна вважати більш істотне врахування соціального статусу громадянина при оподаткуванні його заробітної плати внаслідок застосування механізму податкової соціальної пільги. Однак механізм застосування такої пільги, який до теперішнього часу майже не змінився, має ряд проблемних аспектів.

У 2011 р. разом із набранням чинності Податкового кодексу України [1] відбулося повернення до прогресивної шкали оподаткування. У цей період застосовувалися ставки податку 15% та 17%. За ставкою 17% оподатковувався дохід, що перевищував 10 мінімальних заробітних плат. Слід зазначити, що запро-

ваджена прогресивна шкала ставок мала тільки дві ступеня та була досить близька до плоскої, а її застосування не вело до істотного посилення податкового навантаження на групи населення з високими заробітками.

У 2015 р. правила оподаткування доходів фізичних осіб знову змінилися [6]. Ставка, що застосовувалася до доходів, що перевищують 10 мінімальних заробітних плат, була збільшена із 17% до 20%. Слід зазначити, що таке підвищення ставок відбулося в період глибокого економічного спаду в країні, внаслідок чого істотно знизилися реальні доходи громадян, тому воно не призвело до істотного зростання бюджетних надходжень.

У 2016 р. відбулося повернення до плоскої шкали ставок податку з доходів фізичних осіб, ставка податку була встановлена на рівні 18%. У цей період відбулося скасування відрахування єдиного соціального внеску із заробітних плат, тому зростання основної

ставки ПДФО з 15% до 18% не так істотно вплинуло на обсяг реальних доходів населення.

Отже, протягом існування Української держави підходи до оподаткування доходів фізичних осіб часто змінювалися. Було декілька переходів від прогресивної до плоскої шкали оподаткування доходів населення в вигляді заробітної плати. Слід зазначити, що застосування прогресивної шкали дозволяє більш справедливо перерозподілити податкове навантаження між багатими та бідними, внаслідок чого заможні громадяни сплачують більші податки. Також позитивним аспектом застосування прогресивних ставок є виконання ними ролі вбудованих стабілізаторів економічної системи, що дозволяє деякою мірою зменшити негативні прояви циклічності економічного розвитку, особливо в періоди економічних спадів, а також запобігати «перегрівам» економіки під час надстрімкого економічного зростання. Так, при зниженні загального рівня доходів населення внаслідок зниження економічної активності зростає частка громадян, що отримують невисокі доходи і, відповідно, сплачують податок за нижчою ставкою. У періоди, коли економіка держави перебуває на стадіях поживлення та піднесення, навпаки – зростає загальний рівень доходів населення, а отже, при їх оподаткуванні буде використовуватися вищі ставки податку.

Зауважимо, що у світовому досвіді застосування прогресивних ставок податку з доходів громадян розповсюджено майже в усіх розвинутих країнах з потужними економічними системами (табл. 2).

Слід зазначити, що в більшості країн з прогресивним прибутковим оподаткуванням шкали податку побудовано, спираючись не на відносні показники, такі як мінімальна заробітна плата або прожитковий мінімум, а на абсолютні показники, виражені в еквіваленті національної одиниці. Такий підхід є виправданим для країн, що характеризуються помірним щорічним рівнем інфляції. Однак, як демонструє досвід, у таких країнах також граничні значення шкал часто переглядаються в бік збільшення. Також поширеним підходом у розвинутих країнах є застосування досить високих ставок податку (45% у Франції та Німеччині) для надвисоких доходів [7].

Позитивним з позиції соціальної справедливості аспектом оподаткування доходів фізичних осіб у більшості країн з розвинутою економікою є врахування сімейного статусу громадян. Так, наприклад, у США є можливість застосування окремої шкали податку зі збільшеними граничними значеннями для сімейних пар, а у Великобританії встановлено додаткові обсяги відрахувань з оподаткованого доходу для подружжів, незалежно від того, зареєстровано шлюб офіційно чи ні. У Франції на розміри таких відрахувань також впливає наявність дітей у родині та їх кількість: чим більше дітей в родині, тим меншу суму податку треба сплачувати.

Таблиця 2

Ставки прибуткового податку з доходів громадян у деяких країнах, де застосовується прогресивна шкала оподаткування

Держава	Ставка та річний обсяг доходу в національній валюті держави
США	10% (0 – \$9,525)
	12% (\$9,526 – \$38,700)
	22% (\$38,701 – \$82,500)
	24% (\$82,501 – \$157,500)
	32% (\$157,501 – \$200,000)
	35% (\$200,001 – \$500,000)
Канада	15% (0 – \$47630)
	20,5% (\$46,605 – \$93,208)
	26% (\$93,208 – \$144,489)
	29% (\$144,489 – \$205,842)
Великобританія (окрім Шотландії)	20% (£0 – £34,500)
	40% (£34,501 – £150,000)
	45% (£150,000 +)
Франція	0% (0 – €9,9640)
	14% (€9,964 – €27,519)
	30% (€27,519 – €73,779)
	41% (€73,779 – €156,224)
Німеччина	0% (0 – €9,169)
	14% (€9,170 – €55,960)
	42% (€55,961 – €265,326)
	45% (€265,327 +)

Щодо пропорційної ставки податку на доходи фізичних осіб, то такі види ставок здебільшого є популярними в пострадянських країнах і країнах колишнього так званого «соціалістичного табору», тобто державах, де показники економічного розвитку є невисоким (табл. 3). Перехід до пропорційної шкали оподаткування ПДФО в Україні у 2004 р. був частковим обумовлений копіюванням досвіду Російської Федерації в цьому питанні, де перехід від прогресивної шкали до плоскої ставки 13% відбувся у 2001 р.

Порівняння ставки ПДФО в Україні та в інших країнах з плоскою шкалою демонструє, що в Україні ставка ПДФО знаходиться на достатньо високому рівні. А якщо при цьому врахувати, що починаючи з 2014 р. доходи українців, окрім 18% ПДФО, оподатковуються ще й військовий збором за ставкою 1,5%, тобто загалом із заробітної плати сплачується 19,5% податку, то можна говорити, що прибуткові податки в Україні – одні з найвищих серед країн з пропорційною ставкою ПДФО.

Протягом останніх років в Україні загострилися проблемні аспекти застосування громадянами податкової соціальної пільги. Можливість широкого застосування цього механізму фізичними особами перебуває у високій залежності від рівня встановлених

Таблиця 3

Основна ставка прибуткового податку з доходів громадян у деяких країнах, де застосовується плоска шкала оподаткування

Держава	Ставка, %
Румунія	10
Болгарія	10
Казахстан	10
Киргизстан	10
Російська Федерація	13
Республіка Білорусь	13
Литва	15
Грузія	20
Естонія	20

у державі мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму для працездатних осіб на початок року. Від рівня останнього залежить, чи буде застосовуватися податкова соціальна пільга громадянами взагалі та її розмір. Такі показники зазвичай встановлюються у законі про Державний бюджет на відповідний рік.

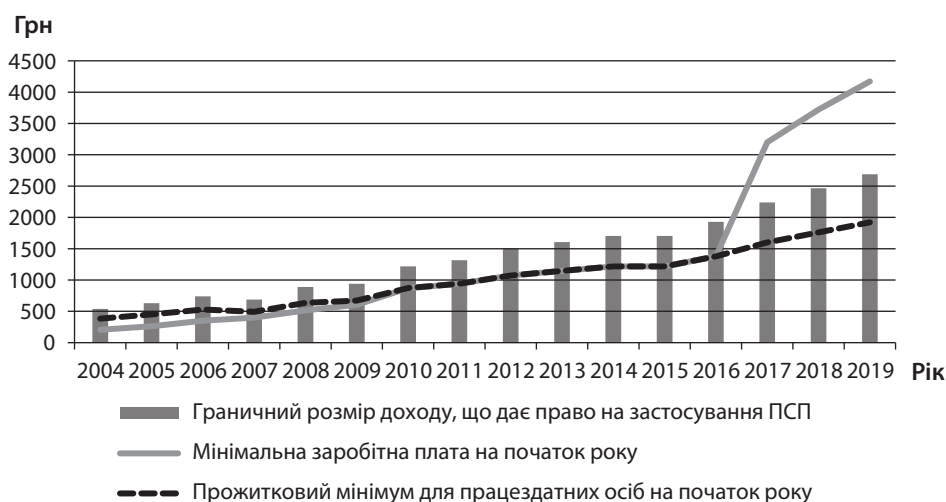
Відповідно до Закону [8] прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. Даний показник встановлюється для визначення основних соціальних стандартів у державі та повинен об'єктивно відповідати поточній економічній ситуації.

У період до 2010 р. традиційною для України була ситуація встановлення прожиткового мінімуму, вищого за мінімальну заробітну плату (рис. 1)

[5; 9]. Протягом 2010–2016 рр. рівні цих показників майже зрівнялися. Однак починаючи із 2017 р. прожитковий мінімум встановлюється на рівні, майже вдвічі нижчим за мінімальну заробітну плату. Тобто, розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи в цей період не відповідає реальній економічній ситуації в державі та реальним потребам громадян, а встановлюється на значно заниженому рівні.

Застосування такого неадекватно низького розміру прожиткового мінімуму призводить до того, що реально користуватися податковою соціальною пільгою (ПСП) може тільки незначна частка громадян. Адже граничний розмір доходу, що дозволяє застосовувати ПСП, є нижчим за мінімальну заробітну плату. Таким чином, на практиці протягом 2016–2019 рр. податковою соціальною пільгою могли користуватися або особи, що працюють на частину ставки, а отже, відповідно до законодавства можуть отримувати заробітну плату, нижчу за мінімальну, або особи, що мають двох і більше дітей, бо для них граничний розмір доходу, що дає право на застосування ПСП, збільшується пропорційно кількості дітей.

Щодо розміру податкової соціальної пільги, то до 2011 р. вона розраховувалася виходячи з розміру мінімальної заробітної плати (залежно від категорії, до якої була віднесена особа, розмір пільги міг складати від 50% до 100% мінімальної заробітної плати), однак починаючи з 2011 р. розмір ПСП знаходиться в пропорційній залежності від розміру прожиткового мінімуму. У 2004 р. при встановленні механізму податкової соціальної пільги було заплановано поступове зростання її базового розміру для всіх громадян, що отримують заробітну плату, меншу за встановлений граничний розмір, до розміру мінімальної заробітної плати. Реалізація цього заходу сприяла би зниженню податкового тиску на соціально незахищені групи населення. Однак на практиці такі плани так і не було реалізовано.

Рис. 1. Розміри прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати та граничного розміру доходу, що дає право на застосування податкової соціальної пільги у 2004–2018 рр.

Категорії платників, які мають право використовувати податкову соціальну пільгу, було сформовано ще у 2004 р., відтоді ці категорії майже не переглядалися. Отже, відповідно до Податкового кодексу, податковою соціальною пільгою, розмір якої дорівнює 200% базової, мають право скористатися учасники бойових дій під час Другої світової війни або особи, які у той час працювали в тилу; колишні в'язні концтаборів, гетто та інших місць примусового утримання під час Другої світової війни; особи, які були насильно вивезені з території колишнього СРСР під час Другої світової війни; особи, які перебували на блокадній території колишнього Ленінграда. Якщо врахувати, що після закінчення Другої світової війни минуло 74 роки, то вірогідність того, що представники наведених вище категорії осіб все ще працюють, отримують заробітну платню та можуть скористатися податковою соціальною пільгою, є вкрай малою. Протягом останніх років в Україні внаслідок військового конфлікту з'явилися групи осіб, які від нього постраждали, однак законодавчо при застосуванні податкової соціальної пільги такі особи не були внесені до окремих категорій застосування ПСП.

Таким чином, протягом останніх трьох років застосування механізму податкової соціальної пільги є майже неможливим у більшості випадків через неадекватно низький рівень встановлених у державі соціальних стандартів. Така ситуація суперечить принципу соціальної справедливості оподаткування, адже навіть представники соціально незахищених верств населення (інваліди, особи, постраждалі внаслідок аварії на ЧАЕС, студенти та ін.), які працюють, отримуючи мінімальну заробітну плату, повинні сплачувати податок на доходи фізичних осіб на загальних засадах без будь-яких пільг або послаблень.

ВИСНОВКИ

Отже, оподаткування доходів фізичних осіб у державі не відповідає принципу соціальної справедливості. Адже наразі в Україні майже всі громадяни сплачують ПДФО на загальних підставах, без урахування рівня доходів та соціального статусу. Цьому сприяє встановлення пропорційної ставки податку та неможливість застосування механізму податкової соціальної пільги для більшості платників протягом 2017–2018 рр.

Аналіз світового досвіду продемонстрував, що застосування плоскої шкали оподаткування доходів громадян є характерним для пострадянських країн, а в державах з високим рівнем економічного розвитку розповсюдженим є застосування прогресивної шкали податку зі значної кількістю щаблів (три і більше), при цьому ставка для найвищого рівня доходів традиційно встановлюється на досить високому рівні.

Для вітчизняної податкової системи характерним було здійснення декількох переходів від прогресивної до пропорційної ставки податку та навпаки.

Повернення до багатоступеневої прогресивної шкали ставок у майбутньому сприятиме перерозподілу податкового тягаря між різними верстами населення. Збільшиться податковий тиск на громадян, що отримують високі та надвисокі доходи, та знизиться – на осіб, що отримують невисоку заробітну плату. Така ситуація є характерною для більшості розвинутих країн.

Також необхідним є реформування механізму податкової соціальної пільги, оскільки наразі такий механізм має скоріш декларативний характер, ніж є реальною пільгою. Встановлення граничного рівня доходу, до якого може бути застосована пільга, має бути пропорційним мінімальній заробітній платі, що дозволить розширити коло осіб, що може її застосовувати. Рекомендується також розмір самої податкової соціальної пільги визначати пропорційно рівня мінімальній заробітній платі, як це здійснювалося до 2011 р. Доцільним наразі є і перегляд груп осіб, що можуть бути віднесені до різних категорій одержувачів такої пільги, особливо це стосується категорії, для якої пільга встановлена на рівні 200% базової. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Закон УРСР «Про прибутковий податок з громадян Української РСР, іноземних громадян та осіб без громадянства» від 5 липня 1991 р. № 1306-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-12/ed19910705>
3. Декрет Кабінету Міністрів «Про прибутковий податок з громадян» від 26 грудня 1992 р. № 13-92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13-92>
4. Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22 травня 2003 р. № 889-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-15>
5. Мінімальна зарплата в Україні з 2000 по 2019 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>
6. Соколовська А. М. Концепція ліберальної податкової реформи: доцільність і можливість реалізації в Україні. *Фінанси України*. 2015. № 12. С. 12–31.
7. Paying Taxes 2018. URL: https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc_paying_taxes_2018_full_report.pdf
8. Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15 липня 1999 р. № 966-14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14>
9. Прожитковий мінімум в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>

REFERENCES

- [Legal Act of Ukraine] (1991). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-12/ed19910705>
- [Legal Act of Ukraine] (1992). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13-92>
- [Legal Act of Ukraine] (1999). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14>
- [Legal Act of Ukraine] (2003). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-15>

[Legal Act of Ukraine] (2010). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

"Minimalna zarplata v Ukraini z 2000 po 2019 rr." [Minimum wage in Ukraine from 2000 to 2019]. <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>

"Prozhytkovyi minimum v Ukraini" [Living wage in Ukraine]. <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>

Paying Taxes 2018. https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc_paying_taxes_2018_full_report.pdf

Sokolovska, A. M. "Kontseptsiia liberalnoi podatkovoi reformy: dotsilnist i mozhlyvist realizatsii v Ukraini" [Concept of liberal tax reform: feasibility and possibility of realization in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 12 (2015): 12-31.

УДК 336.717.061:004.78
JEL: G20; G21; G23

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА КРЕДИТНОГО СКОРИНГУ

©2019 АНДРЕНКО О. А., МОРДОВЦЕВ С. М., МОРДОВЦЕВ О. С.

УДК 336.717.061:004.78
JEL: G20; G21; G23

Андренко О. А., Мордовцев С. М., Мордовцев О. С. Інформаційна система кредитного скорингу

Мета статті полягає в удосконаленні науково-методичного підходу до формування вітчизняної системи кредитного скорингу, яка, базуючись на зарубіжному досвіді, враховувала б особливості діяльності банківських установ України. Узагальнення досліджень дозволило виявити певні недоліки підходів до визначення кредитного скорингу. Запропоновано розглядати кредитний скоринг банківської установи як інформаційну систему пов'язаних між собою елементів (організаційна структура, функціональні компоненти, інформаційна база даних та інформаційні технології) та процесів, починаючи від поетапного аналізу та інтегральної оцінки потенційного позичальника до прийняття рішення щодо надання (або відмови) кредиту, формування пакета відповідних документів з подальшим супроводом і прогнозуванням ризиків невиконання кредитних зобов'язань. Взаємозв'язок між елементами інформаційної системи кредитного скорингу дозволяє забезпечити продуктивність і якість праці персоналу банку, підвищити ефективність прийняття управлінських рішень з кредитування, що сприяє оптимізації обсягу кредитного портфеля при зниженні витрат.

Ключові слова: банківська установа, кредитний скоринг, інформаційна система, позичальник, аналіз, оцінка, кредитоспроможності.

DOI:

Рис.: 1. Бібл.: 11.

Андренко Олена Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: Olena.Andrenko@kname.edu.ua

Мордовцев Сергій Михайлович – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри вищої математики, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: Sergey.Mordovcev@gmail.com

Мордовцев Олександр Сергійович – кандидат технічних наук, старший викладач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та фінансів, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Кирпичова, 2, Харків, 61002, Україна)

E-mail: asmordov@gmail.com

УДК 336.717.061:004.78
JEL: G20; G21; G23

UDC 336.717.061:004.78
JEL: G20; G21; G23

Андренко Е. А., Мордовцев С. М., Мордовцев А. С. Информационная система кредитного скоринга

Цель статьи заключается в совершенствовании научно-методического подхода к формированию отечественной системы кредитного скоринга, которая, основываясь на зарубежном опыте, учитывала бы особенности деятельности банковских учреждений Украины. Обобщение исследований позволило выявить определенные недостатки подходов к определению кредитного скоринга. Предложено рассмотреть кредитный скоринг банковского учреждения как информационную систему связанных между собой элементов (организационная структура, функциональные компоненты, информационная база данных и информационные технологии) и процессов, начиная от поэтапного анализа и интегральной оценки потенциального заемщика до принятия решения относительно предоставления (или отказа) кредита, формирования пакета соответствующих документов с последующим сопровождением и прогнозированием рисков невыполнения кредитных обязательств. Взаимосвязь между элементами информационной системы кредитного скоринга позволяет обеспечить производительность и качество труда персонала банка, повысить эффективность принятия управленческих решений по кредитованию, что позволит оптимизировать объем кредитного портфеля при снижении расходов.

Ключевые слова: банковское учреждение, кредитный скоринг, информационная система, заемщик, анализ, оценка, кредит.

Рис.: 1. Библ.: 11.

Andrenko O. A., Mordovtsev S. M., Mordovtsev O. S. The Information System of Credit Scoring

The article is aimed at improving the scientific-methodical approach to the formation of the national credit scoring system, which, based on foreign experience, would take into view the features of activities of banking institutions in Ukraine. A generalization of researches has allowed to identify certain lacks of the available approaches to definition of credit scoring. It is proposed to consider credit scoring of a banking institution as an information system of interrelated elements (organizational structure, functional components, information database, and information technologies) and processes, from the phased analysis and integral assessment of the potential borrower to the decision as to provision (or rejection) of credit, formation of a package of relevant documents with subsequent support and forecasting the risks including the failure to comply with credit obligations. The interrelationship between the elements of the information system of credit scoring allows to ensure the productivity and quality of work of the bank's staff, improve the efficiency of managerial decisions on crediting, which will then optimize the volume of the credit portfolio while reducing costs.

Keywords: banking institution, credit scoring, information system, borrower, analysis, evaluation, credit.

Fig.: 1. Bibl.: 11.